

УДК 338(477)

Т.В.УС, ст.викладач, ХНЕУ, Харків

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Ринкова трансформація економіки потребує радикальної модифікації функцій держави у господарчій діяльності. Державне регулювання як важлива ланка ринкового механізму, вдосконалюючись під впливом ринкової системи, в свою чергу, сприяє підвищенню її ефективності

Рыночная трансформация экономики требует радикальной модификации функций государства в хозяйственной деятельности. Государственное регулирование как важное звено рыночного механизма, совершенствуясь под влиянием рыночной системы, в свою очередь, способствует повышению ее эффективности

The market economy requires a radical transformation of the modifying functions of the state in economic activity. State regulation as an important element of the market mechanism, perfected under the influence of the market system, in turn, enhances its effectiveness

У сучасний період дослідницька програма інституціоналізму стає найважливішим напрямком економічної теорії в Україні. В наукових працях вітчизняних і зарубіжних економістів досить повно розкрито теоретико-методологічні аспекти інституційної теорії

Інституційні проблеми трансформаційної економіки досліджують такі російські вчені, як О.Аузан, Р.Нурсєєв, В.Полтерович, О.Московський, В.Вольчик, Ю.Латов, С.Н. Левин., А.Тарушкін, Д.Фролов та ін..

В Україні розробку інституційних проблем економічного розвитку здійснюють такі вчені, як: С.Архієєєв, Т.Гайдай, В.Геец, А.Гриценко, В.Дементьєєв, В.Липов, Р.Пустовїйт, О.Чаусовський, О.Чухно, В.Якубенко, О.Яременко та інші. В їх працях розглянуто наукові концепції, фундаментальні положення і аналітичний інструментарій інституціонального напрямку економічної теорії, що дозволило не тільки дослідити сутність і природу трансформаційних процесів і створених на їх основі соціально-економічних відносин та інституційних змін, а й проанлізувати головні аспекти інституційної складової економіки.

Держава є базовим інститутом, котрий сам продукує норми і правила та водночас має організувати все так, щоб агенти суспільства сприяли розвитку цих норм і правил і самі підкорялися їм.

Таким чином державне регулювання, з одного боку виконує роль системоутворюючого ядра інституціоналізму, визначаючи доцільні параметри останнього і його сучасні форми, а з другого – вплетені в більш загальні суспільні ре-

гулятивні механізми, які включають і неписані поведінкові норми, традиції. Є всі підстави вважати, що без ефективних урядів неможливий стабільний соціально-економічний розвиток, так для цього необхідним є функціонування і розвиток відповідної інституційної системи – правил і традицій, що визначають форми та способи використання економічних і технологічних умов.

Розбудова держави і формування нової соціально – економічної системи в Україні вимагають, щоб держава серйозно і досить тривалий час займалася створенням інституціонального середовища, тобто формальних і неформальних правил і норм поведінки, їх взаємодії на макрорівні (щодо інституцій та їх урядових структур) і на мікрорівні (щодо інституціональних угод (трансакцій) [1, с. 32].

Важливою інституціональною проблемою в українській економіці є також невиконання основного принципу ринкової економіки – розподіл власності та влади, переплетіння економічної та політичної влади, а інституціональна слабкість держави проявляється у неефективному виконанні специфікації і захисту прав власності та контрактів [1, с. 248-252].

Інституціональні зміни в економіці України це – досить складний та суперечливий процес, оскільки існує низка чинників, які впливають на розвиток цього середовища:

а) на початку 90-х років ХХ ст. були досить слабкі і навіть відсутні ринкові інститути та відповідна їм інфраструктура;

б) Україна не пройшла всі стадії постіндустріальної трансформації з притаманними для неї управлінськими революціями;

в) не зважаючи на існуючий сучасний розвиток в науці, освіті, культурі, соціальній сфері, Україна значно відстала у сфері інформатизації суспільства та економіки, комп'ютеризації економічних зв'язків та соціальних мереж, інформаційного опанування економічного простору, як важливої сфери інституціональних перетворень; г) значну гостроту набула невідповідність та протиборство нових і старих, формальних та неформальних інститутів.

Під дією вище зазначених чинників, інституціональні зміни в країні носили стихійний та хаотичний характер.

Держава повинна приймати активну участь у створюванні базових умов системи вільного ринку, не втручаючись безпосередньо у дію ринкових сил. В умовах трансформації економіки України діяльність держави має істотні зміни. Необхідність втручання держави в ринковий механізм виникає тоді, коли цей механізм не функціонує як саморегульована система. Державне регулювання в умовах сформованих ринкових відносин і нормального ринкового стану зводиться до підтримки функціонування ринкової системи та діяльності, в ході якої можна компенсувати недоліки або негативні наслідки ринку.

В умовах ринкової системи державне регулювання варіюється залежно від причин, що спричинили недоліки функціонування ринкової динаміки. Засоби регулювання визначаються відповідно до мети і напрямків державної економічної політики.

Одним з напрямків розвитку соціальної ринкової економіки є активна роль держави в утворюванні рівних можливостей активної участі населення у ринковій економіці. Ринкова трансформація економіки потребує радикальної модифікації функцій держави у господарчій діяльності. Необхідно створення інституційних, економічних та соціальних передумов приватного підприємництва, формування конкурентного середовища, а також стимулів до активізації стратегічно важливих напрямків розвитку.

Існують також і особливі, пов'язані з перехідними процесами у суспільстві, витрати трансформації економічної системи, які виступають як витрати ринкової трансформації [2, с. 131-132].

Важливою проблемою реформування економіки є ґрунтовна розробка та послідовне планомірне проведення достатньо сильною для цього державою довгострокової програми, яка б спиралася на концепцію адаптації бажаних інституційних новацій (введення відповідних формальних правил) до реально діючих офіційних, а головне, неофіційних, негласних інституцій, які формувалися століттями і є невід'ємною цивілізаційно-визначеною складовою соціально-економічного життя країни.

Сучасний стан економіки України можна охарактеризувати як економіку, в якій здійснюються інституціональні зміни всієї системи суспільних відносин

(економічних, соціальних, політичних). Ці інституційні перетворення мають дискретний характер, однак процес створювання передумов здійснюється як еволюційним шляхом, так і шляхом достатньо швидких змін. Еволюційний шлях описується класичною схемою: зміни у динаміці, часткові зміни структури економічної системи, еволюція інтересів впливових груп, також зміна інститутів. Період еволюційних перетворень залежить від еволюції інтересів впливових груп. Вихідним моментом революційних перетворень є еволюція інтересів цих груп. Інколи еволюція здійснюється миттєво, створювання передумов до зміни інститутів відбувається дуже швидко, наприклад зміна інституту власності. Відтак інституційні перетворення повинні відбуватись з втручанням держави і суспільства і стосуватись як формальних, так і неформальних інститутів.

В економіці України економічне зростання досягається за рахунок інституційних і організаційних інновацій, що дозволяє знизити трансакційні витрати, стимулює підприємницьку діяльність та підвищує конкурентоспроможність національної економіки та її інститутів. Таким чином, інститути повинні не тільки знизити витрати щодо специфікації прав власності, витрати, пов'язані з розробкою законодавчої та договірно-правової бази захисту і просування національних інтересів на світові ринки, але й сприяти децентралізованому прийняттю рішень економічними суб'єктами, надаючи їм в повному обсязі інформацію і сучасні знання про ефективне функціонування конкурентних ринків.

Основні напрямки проведення інституційної реформи включають в себе укріплення законності, надання змоги та забезпечення гарантій реальних прав власності, виконання контрактів, норм, правил у суспільстві, розвиток неформальних правил, якісне удосконалення функціонуючих інститутів, створювання інститутів соціального партнерства та організацій, які координують і регулюють інтереси соціальних груп у суспільстві [3, с 26].

У поступовому зростанні ефективності ринкової системи важливу роль відіграє багатоскладовий механізм її регулювання. Державне регулювання як важлива ланка цього механізму, вдосконалюючись під впливом ринкової системи, в свою чергу, сприяє підвищенню її ефективності.

Сучасні трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні, здебільшого зорієнтовані на постіндустріальний розвиток. Це передбачає реформування

моделі матеріально-ресурсного розвитку і вдосконалення структурно-функціональних інститутів з їх адаптацією до умов глобального середовища, яке теж перебуває в стані трансформації. Відтак визначення подальших перспектив економічного, політичного, соціального і духовно-культурного розвитку національної економіки внаслідок інституційних перетворень потребує більш детального дослідження і обґрунтування.

Таким чином, у трансформаційній економічній системі економічне зростання досягається за рахунок інституційних і організаційних інновацій, що дозволяє знизити трансакційні витрати, стимулює підприємницьку діяльність та підвищує конкурентоспроможність національної економіки та її інститутів.

Набувають великого значення проблеми, що пов'язані з інституційною та структурною перебудовою національної економіки та соціальної сфери. Вирішення означених проблем можливе за умов переорієнтації державного регулювання та створення нових неформальних інститутів.

Список літератури: 1. Постсоветский институционализм: Монография / Под ред. Р.М.Нуреева, В.В.Дементьева. – Донецк: Каштан, 2005. – 480 с. 2. Яременко А. Механизм институциональных изменений // Экономическая теория, 2006. – №1. – С. 3-13. 3. Носова О.В. Институциональные подходы к исследованию переходной экономики // Экономическая теория, 2006. – № 2.- С. 25-37.